

Diakoni og profesjon

De siste årene har TPT publisert et økende antall artikler om diakoni og diakoner. Denne temautgaven markerer et foreløpig høydepunkt, med en samling av seks artikler om diakontjenesten i et profesjonsperspektiv. Utgaven plasserer seg på den måten i et krysningspunkt mellom den økte forskningsinteressen for diakoner og en økende interesse for de skandinaviske velferdsprofesjonene.

Det er nærliggende å se utviklingen som uttrykk for viktige endringer i det praktisk-teologiske faget, der en har beveget seg fra en ensidig oppmerksomhet om prestatetjenesten i retning av et mer helhetlig blikk på alle kirkelige praksiser. Om en blar bakover i årgangene til TPT, vil en imidlertid se at dette ikke er helt rettfærdig. Allerede i den første, programmatisk artikkelen i 1984, skrev Olav Skjevesland at praktisk teologi er «den vitenskap som kritisk og konstruktivt ledsager kirkens praksis», og denne praksisen beskrev han som et «flettverk», og som det «dynamiske (...) brede, levende og omskiftelige praksisfelt» som «brytes med uavlatelige strømninger i samfunnslivet og kulturen» («Praktisk teologi på norsk», s. 4). I denne visjonen for faget ligger et potensial for å integrere diakonale temaer i praktisk teologi og ekklesiologi, og mot slutten av artikkelen gjør han det også klart at diakoni må være en av den praktiske teologis underdisipliner.

Noen år senere, i 1989, publiserer Skjevesland en egen artikkel om diakoni, «Fra anstaltdiakoni til diakonimenighet?» (nr. 2, s. 18–34), der han bl.a. skriver (s. 18):

Det er på høy tid å fornye oppmerksomheten omkring kirkens diakonale oppdrag. 1980-tallet har frembrakt en rekke bøker og artikler innenfor diakoniens fagfelt, og praktisk-kirkelige initiativ på området er tatt, ute og hjemme. Utviklingstrekkene peker i én hovedretning: I kirke etter kirke vokser erkjennelsen av at diakonien må få en helt sentral plass i morgendagens menighetsliv.

Jeg synes også TPT et godt stykke på vei realiserte en praktisk teologi som var bredere enn Ordet og sakramentene og det pastorale. Likevel tok det mange år før diakoni eksplisitt ble tematisert, og ikke minst før diakonen som profesjonsutøver ble satt i forgrunnen. Det skjedde med en temautgave i 2005 (utgave 1), fremskyndet av det nye masterkravet og dermed de nye utdanningene ved flere

kirkelige vitenskapelige høyskoler. Her bidro Kjell Nordstokke, Tron Fagermoen, Geir Gundersen, Alf B. Oftestad, Eli Landro, Astrid Sandsmark, Knut Yngvar Sønstegaard og Rune Stray. I 2011 skrev Olav Helge Angell om diakonens bidrag til det lokale kirkelige velferdsarbeidet, og Marianne R. Nygaard skrev om diakoners profesjonsvilkår i Den norske kirke. Året etter skrev Sigrid H. Flaata om diakonen som leder. I 2013 diskuterte Tormod Kleiven empirisk diakoniforskning og normativitet, og i 2015 skrev Kjetil Fretheim om diakonal spiritualitet. Kari Karsrud Korslien tok opp diapraksis og diakoni i 2016, og samme år skrev Hilde Fylling om prekenens diakonale potensial. I 2018 skrev Kari Jordheim om diakonen som leder. Da TPT lanserte seg med et temanummer om praktisk teologi i forbindelse med ny design og ny eier i 2020, skrev Ninna Edgardh om diakoniens plass i faget. I 2022 publiserte Åsta Marie Olafsson en av sine PhD-artikler om diakoner som samtalepartnere om eksistensielle temaer, med Hans Stifoss-Hanssen og Anne Austad som medforfattere. Tron Fagermoen skrev om diakoni, velferdsstat, kirke og migranter i 2023. Og i 2025 diskuterte Gyrid Gunnes om en diakonal organisasjon kan være livssynsåpen.

Denne oversikten er ikke fullstendig, jeg har kun tatt med bidrag som har hatt diakon* i tittelen. Diakonale temaer har selvsagt ligget implisitt og eksplisitt i bidrag om f.eks. sjelesorg, trosopplæring, makt, økoteologi og om kirkens relasjon til samfunn og kultur. Likevel: Gjennomgangen av TPT sine årganger viser en utvikling, særlig de siste 15 årene, der diakonien har fått større, og mer presis, forskningsmessig oppmerksomhet. Dette har skjedd i sammenheng med den empiriske vendingen i faget, og de endringene som har skjedd i begrunnelsen for og kontekstualiseringen av diakoni i kirken. Dette bringer oss da direkte til denne temautgaven, som belyser viktige sider ved nettopp disse vendingene.

Først ut er et bidrag som setter norsk diakonprofesjon inn i en nærhistorisk kontekst. Kari Jordheim, Olav Helge Angell og Annette Leis-Peters presenterer to spørreundersøkelser, den første fra 2004, den andre fra 2015, der diakoner ansatt i menighet beskriver og vurderer eget arbeid som diakoni. Artikkelen analyserer diakonenes virksomhet og deres samarbeidsrelasjoner. I tillegg utvikler artikkelen fire diakoniprofiler som jeg synes har overføringsverdi i flere retninger: En inkluderings- og omsorgsorientert, en barne- og familieorientert, en offentlig og politisk orientert, og en religiøst orientert diakon.

Åsta Marie Olafsson går inn på en vesentlig forutsetning for at diakonale praksiser skal fungere, nemlig at de er tilgjengelige – eller med hennes uttrykk, «tilnærmelige». Artikkelen baserer seg på Olafssons prøveforelesning, og diskuterer nærmere de strukturelle og organisatoriske forutsetningene for diakoners tilnærmelighet i Den norske kirke. Et slikt blikk går utover en ensidig vektlegging av personlige forutsetninger og profesjonell kompetanse, men inkluderer temaer som makt, representasjon og institusjonell innramming. Olafsson argumenterer

for at tilnærmedelighet er et sterkt ideal for diakonene, men i begrenset grad støttes av kirken som institusjon.

Også Kjetil Fretheims perspektiv er videre enn diakonien som en utelukkende lokal og menighetsbasert praksis. Fretheim anlegger et utenfra-perspektiv, og spør hva slags kunnskap diakoniens samarbeidspartnere må ha for å kunne samhandle på en god måte. Et sentralt begrep her er «literacy», og ikke minst en *kritisk literacy*. Fretheim avslutter med å diskutere hva et slikt perspektiv kan og bør bety for ulike profesjonsutdanninger.

To av artiklene er primært historiske, og bidrar til å sette diakoni som nåtidig praksis i en større ramme. Elisabeth Christiansson Drake og Stig Linde skriver om betydningen av bekjennelseskultur når det gjelder utviklingen av kall, kjønnsroller og organisatoriske former i svenske diakonale institusjoner i perioden 1850–1910. Ikke minst viser de betydningen av at institusjonene ble forstått i rammen av familie og husholdning, noe som både videreførte og modifiserte den tradisjonelle lutherske forståelsen av husstanden. De diakonale institusjonene spiller en vesentlig rolle i den gradvise fremveksten av velferdsprofesjoner i det svenske samfunnet.

Kristin Husby Dyrstad tar oss ca. 100 år frem i tid, og setter søkelyset på hvordan statlig utdanningspolitikk samspilte med Diakonhjemmets virksomhet fra 1960-tallet og frem til dag. Dyrstad identifiserer, og drøfter bidragene til, tre sentrale utvalg: Ottosen-komiteen på 1960-tallet, Hernes-utvalget på 1980-tallet, og Mjøsutvalget ved årtusenskiftet. Hun viser hvordan norske myndigheters brede definisjon av høyere utdanning ga en åpning for kirkelig profesjonsutdanning, og hvordan Diakonhjemmet posisjonerte seg strategisk i denne situasjonen.

I den siste artikkelen stiller Gyrid Gunnes kritiske spørsmål til bærende forutsetninger for diakonien i Den norske kirke i dag. Der Stephen Sirris ser Plan for diakoni som et paradigmeskifte, argumenterer Gunnes for at det er mer presist å se diakonien i Den norske kirke i et spenningsfelt mellom kontinuitet og endring. Med teoretiske perspektiver fra Abbott argumenterer hun for at diakoniprofesjonen, på linje med andre profesjoner, selv definerer de problemene de ønsker å løse. Med kybernetikeren Bridles blikk på systemers logikker, spør hun om det vil være mulig å bryte ut av det omsorgsparadigmet som definerer – og ifølge Gunnes begrenser – diakonien i dag. Hun skisserer hvordan et helt annet kunnskapsgrunnlag ville muliggjort helt andre utdanningsløp, og gitt diakonene et annet nettverk og en annen oppgaveportefølje.

Utgaven inneholder én bokanmeldelse: Kollega ved TF, og nytt medlem av TPT sin redaksjon, Halvard Johannessen, har gitt ut en omfattende pastoralteologi i boken *Prest*. Anmelder er Kirsten D. Felter, teologisk vitensmedarbeider ph.d. ved Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter i Århus.

Fredrik Saxegaard, *redaktør*